

УДК 81'25-051=161.2=111.Ю.Жлуктенко:81'27

Р. П. Зорівчак,

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська 1, Львів, 79000, Україна*

**УКРАЇНІСТИКА В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ ЖИТТЄПИСІ
ПРОФЕСОРА ЮРІЯ ОЛЕКСІЙОВИЧА ЖЛУКТЕНКА**

*Все, що мав у житті, він віддав
Для одної ідеї,
І горів, і яснів, і страждав,
І трудився для неї.*

Іван Франко

Статтю присвячено внеску проф. Ю. О. Жлуктенка в розвиток української філологічної науки в широкому розумінні цього терміна. Досить стисло охарактеризовано здобутки науковця в перекладознавстві, методиці викладання української мови як іноземної, контрастивній лінгвістиці, словникарстві, теорії міжмовних контактів, соціолінгвістиці.

Проф. Ю. О. Жлуктенко, найвидатніший український германіст другої половини ХХ віку, мислив категоріями української науки. Надзвичайно широке коло його творчих інтересів і масштабність пошукового доробку сприяли активізації української філології в контексті світової науки, поглибленню заходо- та сходознавчих студій, значному розвитку іноземної філології в Україні.

Багатоаспектні й різнобічні його праці, сповнені лінгвістичної спостережливості та творчих роздумів, – зразок наукової довершеності для багатьох поколінь філологів. У численних галузях української філології, зокрема в загальному мовознавстві, германістиці, соціолінгвістиці, контрастивній лінгвістиці, методиці викладання іноземних мов, методиці викладання української мови як іноземної, психолінгвістиці, перекладознавстві, лексикографії, фразеології, учений часто був першопрохідцем, “піонером з сокирою важкою” (П. Куліш). Він намагався підняти до найвищого рівня рідну філологію і докладав неймовірних зусиль заради ідеї національного відродження у науці.

Юрій Олексійович був людиною глибокого філологічного хисту, енциклопедичних знань, небуденно багаті духовності, надзвичайної доброзичливості, принциповості й вимогливості, невсипущої енергії. Він завідував кафедрою іноземних мов у Київському інституті кіноінженерів (1946-54), Київському інституті народного господарства (1954–69), чимало років був деканом факультету романо-германської філології (1969–1978) Київського державного університету ім. Тараса Шевченка, завідувачем та професором кафедри англійської філології, головою Спеціалізованої ради для захисту докторських та кандидатських дисертацій. В Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР учений у 1975-1980 рр. очолював створений ним відділ романо-германського мовознавства. Був також багаторічним головою редколегії серійних філологічних видань Київського державного університету, членом редколегій журналу “Мовознавство” і збірника “Іноземна філологія” при Львівському державному університеті ім. Івана Франка [9–12].

Завдяки йому факультет романо-германської філології Київського університету перетворився в провідний центр філологічної науки не тільки в Україні, а й загалом в СРСР (тоді це важило дуже багато). Він зумів багатьох обпалити невситимою жагою творчого пошуку та терпеливо допомагав не одному початківцю зіп’ятися на ноги й підійматися крутойдучими стежинами науки. Учив правдивості, самовідданості, самовимогливості, невибагливості і скромності.

Великі заслуги Професора на педагогічній ниві: він виплекав та загартував чималий загін висококваліфікованих учителів, зокрема германістів та романістів. Намагаючись відновити традиції орієнталістики в Україні, так фатально знищені в 1930-і роки, Професор домігся впровадження китайської, японської та арабської мов до навчальних програм Київського університету.

Юрій Олексійович був науковим керівником 46 кандидатських дисертацій. Допомагав у виборі теми та в праці над докторськими дисертаціями майже всім теперішнім докторам наук України, германістам та романістам. А скільки разів Юрій Олексійович виступав опонентом на захистах дисертацій, кандидатських та докторських, скільки симпозіумів та конференцій організував – того й не злічити.

Перша друкована праця Ю. О. Жлуктенка – рецензія на самовчитель латвійської мови Н. Паегле – датується 1947 р. Журнал “Мовознавство” за 1990 рік засвідчує плідну працю в останні місяці його життя. Так, у ч. 1 за 1990 р. розміщено статтю І. Огієнка “Про українські приголосні”, що її підготував до друку Ю. О. Жлуктенко; у другому числі – рецензію Професора на тритомний довідник “Современные зарубежные лингвисты”, що його видав Інститут наукової інформації АН СРСР (М., 1981–1989); у четвертому – розвідку “Сучасні проблеми теорії і практики мовного планування”. Оpubліковано окремим виданням (1991 рік) працю Ю. О. Жлуктенка про акад. М. Я. Калиновича за редакцією проф. Л. С. Паламарчука (теж, на жаль, уже покійного). Загалом Ю. О. Жлуктенко опублікував біля 250 наукових праць, був редактором та рецензентом багатьох вартісних видань.

Ю. О. Жлуктенко систематично видавав підручники, науково-методичні посібники, довідники з граматики англійської, французької, німецької мов. У 1965 р. Юрій Олексійович стажувався у Джорджтаунському університеті у Вашингтоні, де прослухав курс лекцій з методики викладання англійської мови відомих

американських лінгвістів, структуралістів та методистів Ч. Фріза й Р. Ладо, публікує вартісний посібник “Навчання іноземних мов за методичною системою Ч. Фріза–Р. Ладо” (1969). У книзі докладно висвітлено суть аудіо-лінгвальної методичної системи, проблеми навчання вимови й прищеплення розмовних навичок, використання звукотехнічних засобів у навчальному процесі, а також систему перевірки знань і контролю засвоєння учнями іноземної мови. Український дослідник підкреслює, що, попри окремі недоліки методичної системи Ч. Фріза й Р. Ладо (заперечення необхідності вивчати правила, граматичні терміни й парадигми; великий розрив між навчанням усної мови й письма тощо), у ній є чимало позитивного, зокрема основна концепція, згідно з якою в основі навчання іноземної мови повинен лежати науковий аналіз її структури у зіставленні із структурою рідної мови. Уже сама публікація українською мовою праці про вчення Ч. Фріза та Р. Ладо була позитивним явищем.

1974 року виходить україномовний підручник “Вступ до германського мовознавства” (друге доповнене видання – 1978 р., третє – 1986) пера Ю. О. Жлуктенка та Т. А. Яворської [7–8]. У ньому подано матеріал, необхідний для вивчення таких фахових дисциплін, як історія мови, теоретична й практична граматики, теоретична фонетика, лексикологія і стилістика англійської та німецької мов.

Ю. О. Жлуктенко започаткував в українській науці контрастивну лінгвістику, дослідження мовних контактів та взаємодії мов з українською мовою як складовою. Найглибше досліджував учений англо-українські та німецько-українські зв'язки. Для опрацювання методології контрастивних досліджень широко використовував здобутки польської, чеської, американської, угорської шкіл.

У 1960 р. Ю. О. Жлуктенко публікує першу в історії мовознавства “Порівняльну граматику англійської та української мов”, присвячену контрастивному аналізу англійської та української мов на граматичному рівні. У передмові Ю. О. Жлуктенко наголошує на тому, що “в процесі викладання вчитель має постійно й систематично проводити порівняння явищ і фактів іноземної мови як з вивченими раніше явищами і фактами тієї мови, так і з відповідними явищами й фактами мови рідної” [5, с. 3]. Автор звертає велику увагу на типологію розходжень, що важливо для практики перекладу.

У 1977 р. за редакцією проф. Ю. О. Жлуктенка побачив світ навчальний посібник “Німецько-українські мовні паралелі (Порівняльно-типологічна граматики)”. У першому його розділі під заголовком “Синхронно-порівняльна, або конфронтативна, лінгвістика” учений викладає концепцію зіставних досліджень. Чимале значення для розвитку контрастивних студій в Україні (зокрема в ужитковому аспекті – щодо методики викладання іноземних мов) мав збірник “Нариси з контрастивної лінгвістики” (1979), відповідальним редактором та одним з авторів (розділ “Контрастивний аналіз як прийом мовного дослідження”) якого був Ю. О. Жлуктенко. Теоретичним засадам контрастивістики присвятив учений чимало статей, зокрема: “Контрастивна лінгвістика. Проблеми і перспективи” (1976, у співавторстві з В. Н. Бубликом), “Контрастивна лінгвістика і типологія” (1977), “Про деякі питання контрастивного аналізу мов” (1978), “Контрастивний аналіз текстів” (1979), “Інтернаціоналізми в процесах зіткнення мов” (1980), “Аспекти контрастивної лексикології” (1989). Вперше в історії зіставних досліджень в Україні Ю. О. Жлуктенко розробив концепцію контрастивної лексикології, обґрунтував її принципи й методи. У 1981 р. з ініціативи та за редакцією вченого побачила світ колективна монографія “Порівняльні дослідження з граматики англійської, української та російської мов”. Ю. О. Жлуктенко написав до неї розділи: “Основи контрастивного аналізу мов”, “Числівник”, “Складне речення”. У книзі проблеми перекладу постійно перебувають у полі зору дослідників. Так, на прикладі зіставного вивчення займенників підтверджується необхідність компенсації лексичних елементів граматичними і навпаки, оскільки при міжмовному перетворенні можливе

лише певне збереження глибинної структури.

Ю. О. Жлуктенко – перший науковець України, що наважився (у тодішніх надскладних обставинах) досліджувати канадський та американський територіальні варіанти української мови з погляду контрастивної лінгвістики та соціолінгвістики. Ці діалекти української мови дуже цікаві для дослідника, і – водночас – найменше вивчені.

Перебування у США дозволило Юрію Олексійовичу познайомитися ближче з мовною ситуацією серед етнічних українців, докторську дисертацію він присвятив українсько-англійським відносинам у США і Канаді.

Монографія “Українсько-англійські міжмовні відносини. Українська мова у США і Канаді” (1964) – перше дослідження (у повному розумінні цього слова) взаємин між українською та англійською мовами в англійськомовному світі [6]. В ній обґрунтовано теоретичні проблеми, пов’язані з контактами мов та двомовністю, висвітлено соціально-історичні умови, у яких мова вихідців з України взаємодіє з панівною англійською, досліджено явища граматичної та лексичної інтерференції, взаємодію фонетичних систем двох мов, вміщено словник англіцизмів у мовленні українських іммігрантів, що налічує 800 слів та словосполук. У 1966 р. дослідник публікує монографію “Мовні контакти. Проблеми інтерлінгвістики”, присвячену ключовим питанням взаємодії мов.

Статусу української мови в лінгвальній ситуації США та Канади, синтаксичним та лексичним впливам англійської мови на українську іммігрантську мову, топоніміці Канади присвятив науковець, oprіч своєї докторської дисертації, низку статей (“Становище мов іммігрантських національних груп у Сполучених Штатах Америки”, 1971; “Українізми в топоніміці Канади”, 1971; “Англійські синтаксичні впливи в мовленні українців США і Канади”, 1973; “Канадський національний варіант англійської мови й поняття канадизму”, 1975 та ін.) і монографію “Українська мова на лінгвістичній карті Канади” (1990, опубліковано посмертно). У ній учений обґрунтовує найважливіші демографічні та мовно-культурні характеристики сучасної української етнічної групи в Канаді: її кількісний склад, територіальне розміщення, соціальний та культурно-освітній рівень, ступінь збереження етнічних ознак. Показано відмінності в писемній і розмовній формах канадсько-українського мовлення, значний вплив панівної англійської мови. Наведено численні факти вжитку в англійськомовних текстах українських слів і словосполучень. У цій праці, як і в попередніх студіях про українсько-англійські зв’язки, автор на багатому фактажі доводив, що двомовність вихідців з України не обов’язково веде до вторинної одномовності, тобто до повного переходу на англійську мову, оскільки двомовці, як правило, розподіляють функції двох мов, закріплюючи за ними певні сфери вжитку. Монографія цікава також з погляду дослідження канадського варіанту англійської мови, деякою мірою відмінного від американського [18].

Велика заслуга проф. Ю. О. Жлуктенка в галузі методики викладання української мови як іноземної. Започатковуючи методику викладання української мови для англійськомовців, Ю. О. Жлуктенко написав (у співавторстві з Н. І. Тоцькою та Т. К. Молодід) підручник української мови для англійськомовних студентів вищих навчальних закладів – “Ukrainian” (два видання: 1973, 1978). Відрадно те, що над підручниками української мови працюють тепер в англійськомовному світі мовознавці неукраїнського походження. Так, у престижному видавництві Routledge 1994 р. водночас в Лондоні і в Нью-Йорку вийшов підручник “Colloquial Ukrainian” (“Українська мова: розмовний курс”) пера Я. Преса та С. Пуга. Безперечно, для цього потрібно було, щоб Україна зайняла своє місце як самостійна держава на політичній карті світу.

У 1989 р. разом з Н. І. Тоцькою проф. Жлуктенко опублікував посібник “Початковий курс української мови” – “Elementary Ukrainian”. Згадані видання відзначаються послідовною методикою викладу з урахуванням контрастивного

аналізу української та англійської мов на всіх лінгвальних рівнях, глибинним знанням української мови та українського побуту, орієнтацією на кодифіковані норми української мови.

Разом з російськими дослідниками Г. В. Степановим, О. Д. Швейцером, А. І. Домашневим, О. О. Леонтєвим, плідно працював Професор зі своїми учнями в соціолінгвістиці, розробляючи теорію варіативності літературних мов та інші ключові проблеми. Створена ним українська соціолінгвістична школа заслужила міжнародне визнання, передусім завдяки глибокій розробці проблем функціонування та розвитку різних типів мовлення у конкретному соціальному контексті. Випрацювані у ній методологічні підходи та методику аналізу можна застосовувати при вивченні маловідомих мовних ареалів та у подальшій розбудові типології мовних ситуацій та станів. 1979 р. за редакцією Ю. О. Жлуктенка та О. О. Леонтєва у видавництві Київського університету виходить колективна монографія "Психолінгвистическая й лингвистическая природа текста и особенности его восприятия" (1979). У 1981 р. за редакцією Ю. О. Жлуктенка опубліковано колективну монографію "Варианты полинациональных литературных языков" [1]. У своїх працях науковець аргументовано відстоював право етномовних меншин на культурну самобутність і збереження власної мови.

Дуже велику увагу проф. Жлуктенко звертав на перекладну літературу. Вплив перекладної літератури на світовідчуття людства – загальноновизнаний. Яку важливу роль відіграє художній і науково-технічний переклад в утворенні і виробленні норм літературної мови – основної прикмети повноцінної нації, доводити нема потреби. Досить послатися на історію хоча б літературної латинської мови, що її започаткував датований 250 р. до н. е. переклад Гомерової "Одіссеї" у виконанні Лівія Андроніка. Або ж згадати "Одвертий лист до галицької української молодезі" (1905) І. Франка, де він найчіткіше узагальнив свої погляди на націєтворчу функцію перекладу: "Перед українською інтелігенцією відкривається тепер, при свободніших формах життя в Росії, величезна дійова задача – витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя, відпорний на асиміляційну роботу інших націй, відки б вона не йшла, та при тім податний на присвоювання собі в якнайширшій мірі і в якнайшвидшому темпі загальнолюдських культурних здобутків, без яких сьогодні жодна нація і жодна хоч і як сильна держава не може остоятися" [16, с. 404].

Правда, невідрадіні наші обставини були причиною того, що ми значно запізнилися з багатьма перекладами. Якщо перший англомовний переклад Гомерової "Іліади" (Дж. Чепмена) датується 1611 р., "Одіссеї" (також Дж. Чепмена) – 1614–1615 рр., а досконаліший переклад "Іліади" Е. Поупа – 1715–1716 рр., "Одіссеї" – 1725–1726 рр., то перший український переклад (за жанром – переспів) "Іліади" С. Руданського датується 1872, 1875–1877 рр., а "Одіссеї" П. Ніщинського – 1890 р. Досконалий (очевидно, для свого часу) російський переклад Шекспірової трагедії "King Lear" (під заголовком "Король Леар") опубліковано 1809 р., – його, до речі, зробив українець М. Гнідич (Гнедич), а український переклад цієї трагедії, що його здійснив П. Куліш, побачив світ аж у 1902 році.

Внесок проф. Ю. О. Жлуктенка в становлення українського перекладознавства як окремої філологічної дисципліни, зокрема навчальної – дуже вагомий. Він був першим нашим перекладознавцем-лінгвістом, до того ж, германістом. Науковець посприяв тому, що в 80-х роках теорія перекладу як лінгвістична дисципліна ввійшла до числа спеціальностей, затверджених ВАК СРСР як предмет дисертаційних досліджень. Ю. О. Жлуктенко та О. І. Чередниченко були ініціаторами заснованого 1979 р. постійного друкованого органу з перекладознавства в Україні — "Теорія і практика перекладу". Цікаву інформацію подали Г. Кочур (Теорія і практика перекладу. – 1992. – Вип. 18) та А. Содомора (Теорія і практика перекладу. – 1994. – Вип. 20). У 60–80-х рр. ХХ ст. професор був причетний до кожного перекладознавчого дослідження в Україні – якщо офіційно не керував роботою, то

був або неофіційним радником або ж опонентом.

Під орудою Ю. О. Жлуктенка захистили перекладознавчі дисертації та дисертації зіставного плану: Р. П. Зорівчак – 1976 р. кандидатську дисертацію “Фразеологія письменника як проблема перекладу (на матеріалі перекладів поетичних творів Т. Г. Шевченка англійською мовою)”, а 1987 р. докторську “Лінгвостилістичні характеристики художнього тексту і переклад (на матеріалі перекладів української прози англійською мовою)”; В. П. Скар “Дієслівні соматичні фразеологізми сучасної англійської мови (у зіставленні з однотипними одиницями української мови)”, 1978 р.; В. В. Мірошніченко “Лексико-семантична актуалізація компонентів змісту в перекладі художнього тексту”, 1982 р. та ін. Чимало праць рецензував Ю. О. Жлуктенко, редагував, зокрема навчальний посібник “Практичний курс перекладу” О. Є. Семенця і О. М. Панасьєва 1982 р.

Професор постійно виступав опонентом на захистах кандидатських дисертацій, зокрема, О. В. Жомніра “Питання поезики і стилю Шевченка в перекладах англійською мовою” (1971); В. П. Березинського “Українсько-англійські семантико-стилістичні паралелі на морфологічному рівні (на матеріалі англійських художніх перекладів з української мови)” (1972), М. М. Дудченка “Поетична метафора і способи її відтворення в українських віршованих перекладах” (1974); С. І. Ткаченка “Мовні засоби індивідуальної авторської образності і їхнє відтворення в поетичному перекладі (на матеріалі сонетів Шекспіра і їхніх східнослов'янських перекладів” (1984) та ін.

Перекладознавчі розвідки Професора – “Проблеми адекватності перекладу” (1981, у співавторстві з О. В. Двухжиловим), “Серійні аналогічні неологізми як проблема перекладу” (1984), “Мов промінь сонця: Твори Шевченка в Нідерландах (фризькою мовою)” (1988), “Проблеми іншомовної інтерпретації Шевченкового слова” (1989) та ін. – відзначаються багатством фактажу, глибокими й вивіреними теоретичними узагальненнями, утвердженням сутності художнього перекладу не лише як міжмовного, а й міжкультурного зв'язку виняткової іоносфери, яку людство творить заради свого ж таки повноцінного життя, великою увагою до особистості перекладача.

У статтях і рецензіях проведено детальний лінгвостилістичний і перекладознавчий аналіз, обґрунтовано чимало цінних теоретичних міркувань щодо зіставного аналізу української та англійської поезики. Зокрема, наголошує автор на вагомості відтворення своєрідностей української поезики засобами англійської мови.

У 1988 р. “Мовознавство” публікує дуже вагому статтю Професора “Контрастивні аспекти терміносистем і науковий переклад” (1988, № 6).

Ю. О. Жлуктенко задумував провести глибоке дослідження сприйняття найвеличнішої пам'ятки стародавньої доби – “Слова о полку Ігоревім” в англійськом світі. Мріяв опублікувати всі англійські переклади “Слова...” з відповідними коментарями. Лише в ХХ ст. “Слова...” перекладали англійською мовою сімнадцять разів, отже, матеріал для перекладознавчого аналізу – надзвичайно багатий, зокрема з погляду множинності перекладів. До 800-річчя “Слова...” Ю. О. Жлуктенко опублікував у збірнику “Теорія і практика перекладу” (1985, вип. 12) першу в українському перекладознавстві статтю про англійськом Словіану.

Чимало зробив учений для примноження здобутків українського перекладного словникарства – після розгрому Інституту української наукової мови (1930) дуже запущеної ділянки нашої лексикографії. Він був співукладачем (разом з М. Подвезьком) першого післявоєнного українсько-англійського словника (1952). У 1974 р. вийшов за його редакцією (укладачі – М. Подвезько, М. Балла) англо-український словник на 65 тис. слів. У 1988 р. цей словник без будь-яких змін щодо правопису чи доповнень перевидав в Едмонтоні Канадський інститут українських студій. На його ж основі укладено шкільний англо-український словник на 20 тис. слів (1978, 1984, 1991, 1994). У 1982 р. вийшло перше, а в 1987 – друге видання українсько-англійського словника на 20 тис. слів, одним з укладачів і редактором

якого був Ю. О. Жлуктенко. Нове видання редактованого Юрієм Олексійовичем “Англо-українського та українського англійського словника” (близько 40 тис. найуживаніших англійських та українських слів та словосполучень) побачило світ лише 1995 р.

Вивчати мови інших народів Ю. О. Жлуктенко ніколи не припиняв. Намагаючись збагатити українську перекладну літературу творами маловідомих в Україні літератур, він опанував фризську й фламандську мови. У 1984 р. у співавторстві з О. В. Двухжиловим написав монографію, присвячену фризській мові [3], її фонетиці, системі правопису, граматиці й словотвору. Рідна для півмільйона осіб, що проживають в провінції Фрісландія в Нідерландах і в двох невеличких анклавів на території Німеччини, вона не лише найменш розповсюджена германська мова, а й найменш відома серед мовознавців. У 1988 р. у журналі “Вопросы языкознания” науковець опублікував рецензію на перший том академічного “Wurdboek fan de Fryske taal” (“Словника фризської мови”), в ній дослідник виклав стислу історію фризської лексикографії та загалом подав чимало своїх роздумів про вагомість словникарства та його специфіку [2].

У липні 1983 р. “Всесвіт” опублікував роман “Верша” видатного сучасного фризського прозаїка Рінка ван дер Вельде (уперше у тодішньому СРСР), що його переклав Ю. О. Жлуктенко, а також студію про фризську літературу “Світ героїв Рінка Ван дер Вільде”, до речі, знову ж таки першу в радянському літературознавстві, що її написав учений у співавторстві з донькою – проф. Н. Ю. Жлуктенко.

Адекватно відтворено українською мовою ідейні та художні своєрідності роману, читач усвідомлює фризський національний контекст, відчуває, що читає твір про фризську дійсність.

У 1987 р. Ю. О. Жлуктенка обрано почесним членом Фризської Академії у Нідерландах (заснованої 1938 р.). Національна Академія Наук України цього, на жаль, не зробила...

1997 р. у Києві опубліковано унікальне видання – першу україномовну антологію фризської поезії “Над озерами білі вітрила”, яку готував професор Ю. О. Жлуктенко у співпраці з А. П. Грузином. В антології представлено творчість сорока п’яти поетів Фрісландії, від Г. Япікса, поета перехідної доби від ренесансу до бароко, до М. Сіккеми (нар. 1918), що – під впливом Юрія Олексійовича – зацікавився українською поезією та переклав рідною мовою поезії Лесі Українки та В. Симоненка. Передмова та примітки належать березині науково-творчої спадщини Юрія Олексійовича – проф. Н. Ю. Жлуктенко.

У 1987 р. читачів «Всесвіту» (жовтневий випуск) захопила повість “Небезпека” чільного бельгійського письменника Й. Ванделоо, що пише фламандською мовою. Переклад повісті (знову ж, перший у колишньому СРСР) був можливий лише завдяки тому, що Ю. О. Жлуктенко вивчив маловідому фламандську мову — самостійний південний варіант нідерландської мови, поширений у північних провінціях сучасної Бельгії.

Серед наукових перекладів Ю. О. Жлуктенка слід виділити монографію відомого американського мовознавця У. Вайнрайха “Languages in contact” (1979, рос. мовою, перший переклад у колишньому СРСР – “Языковые контакты”). Ця монографія (1953) – енциклопедія теорії мовних контактів – давно здобула всесвітнє визнання.

Постійно подавав Юрій Олексійович статті до українських енциклопедичних видань. Так, у другому виданні УРЕ вміщено його статті про прамову, англійську, данську, нідерландську мови, германські мови, германістику, мовні контакти, рівні мови, мовну систему; в Українській Літературній Енциклопедії – про англійську мову та ін.

До 80-річчя від дня народження Професора Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України та Академія наук вищої школи України провели 21–23 вересня 1995 р. Першу Міжнародну конференцію пам’яті Ю. О. Жлуктенка “Мови європейського

культурного ареалу: проблеми розвитку і взаємодії”. Проблематика конференції була пов’язана з науковим доробком Професора: історія і теорія мови; контрастивна лінгвістика й перекладознавство; соціолінгвістика; лінгвістика тексту; теоретичні й прикладні аспекти двомовної лексикографії. Цього ж 1995 р. вийшов з друку том наукових праць “Мови європейського ареалу: розвиток і взаємодія”, присвячений світлій пам’яті видатного українського філолога, що об’єднав авторів з України, Нідерландів, Росії та Казахстану. 21 вересня 2000 р. Факультет іноземної філології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка провів наукову конференцію “Наукова спадщина професора Ю. О. Жлуктенка та сучасне мовознавство”.

У Львівському державному (національному від жовтня 1999 р.) університеті імені І. Франка з 1 листопада 1994 р. чинний Методологічний семінар з проблем перекладознавства й контрастивної лінгвістики імені проф. Ю. О. Жлуктенка.

Праці науковця посідають належне ім місце у Храмі української філологічної думки. Науково-творча спадщина професора Юрія Олексійовича Жлуктенка – національне багатство, її треба берегти, вивчати й впроваджувати в обіг.

SUMMARY

UKRAINIAN STUDIES IN THE SCHOLARLY AND CREATIVE ACTIVITIES OF PROFESSOR YURIY OLEKSIYOVYCH ZHLUKTENKO

R. P. Zorivchak,

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska St., Lviv, 79000, Ukraine*

The article offers a concise description of the research activities of Prof. Yu. O. Zhlukenko (1915 – 1990), the most brilliant scholar in Germanic Studies in Ukraine in the second half of the 20th cent. He pioneered in researching the American and Canadian territorial dialects of the Ukrainian language. Professor was the first to contrast the Ukrainian, German and English languages on lexical, grammatical and stylistic levels in the light of current scholarly paradigms. The researcher elaborated the methods of teaching Ukrainian to students of the English-language linguistic background. He has also made a substantial contribution to Ukrainian lexicography. He essentially developed the theory, methods and linguostylistics of translation studies analysis, elaborated the principles of researching the history of Ukrainian literary translation. To enrich the Ukrainian translated literature he learned rarely known languages of limited diffusion – Frisian and Flemish.

Keywords: *linguist, translation studies, contrastive linguistics, lexicography, literary translation.*

РЕЗЮМЕ

УКРАИНИСТИКА В ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ БИОГРАФИИ ПРОФЕССОРА ЮРИЯ АЛЕКСЕЕВИЧА ЖЛУКТЕНКО

Р. П. Зоривчак,

*Львовский национальный университет им. Ивана Франко,
ул. Университетская 1, г. Львов, 79000, Украина*

Профессор Ю. А. Жлуктенко (1915-1990) был самым выдающимся украинским германистом во второй половине XX века, сделал существенный вклад в украинистику. Он был исследователем американского и канадского территориальных диалектов украинского языка, первым сопоставлял украинский, немецкий и английский языки на лексическом, грамматическом и стилистическом уровнях в свете научных парадигм. Ученый разработал методику обучения украинскому языку англоязычных студентов. Его вклад в украинскую и двуязычную лексикографию значителен. Профессор существенно развил теорию, методику и лингвостилистику переводоведческого анализа, разработал принципы исследования истории украинского художественного перевода. Для обогащения украинской переводной литературы Ю.А. Жлуктенко изучил редкостные языки ограниченного использования – фризский и фламандский – чтобы переводами их литературных шедевров обогащать нашу переводную литературу.

Ключевые слова: *лингвист, переводоведение, контрастивная лингвистика, лексикография, художественный перевод.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варианты полинациональных литературных языков / АН УССР. Ин-т языковедения им. А. А. Потебни; редкол.: Ю. А. Жлуктенко (отв. ред.) и др. – К. : Наук. думка, 1981. – 280 с.
2. Жлуктенко Ю. А. Рецензия: Wurdboek fan de Fryske taal. Diel 1: a – behekst. Ljouwert – Leeuwarden: Fryske Akademy en de Tille, 1984. LXVIII+332 p. / Ю. А. Жлуктенко // Вопросы языкознания. – 1988. – № 6. – С. 135–137.
3. Жлуктенко Ю. А. Фризский язык / Ю. А. Жлуктенко, А. В. Двухжилов. – К. : Наук. думка, 1984. – 167 с.
4. Жлуктенко Ю. О. Діяльність академіка М. Я. Калиновича в галузі художнього перекладу / Ю. О. Жлуктенко // Теория и практика перевода. Респ. межвед. научн. сб. Киев. гос. ун-та им. Т. Г. Шевченко. – 1987. – Вып. 14. – С. 43-51.
5. Жлуктенко Ю. О. Порівняльна граматики англійської та української мов: посіб. для вчителів / Ю. О. Жлуктенко. – К.: Рад. шк., 1960. – 160 с.
6. Жлуктенко Ю. О. Українсько-англійські міжмовні відносини: Українська мова у США і Канаді / Ю. О. Жлуктенко; Київ. ін-т нар. господарства. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1964. – 168 с.
7. Жлуктенко Ю. О. Вступ до германського мовознавства / Ю. О. Жлуктенко, Т. А. Яворська. – Вид. 2-е, доп. – К. : Вища шк., 1978. – 167 с.
8. Жлуктенко Ю. О. Вступ до германського мовознавства / Ю. О. Жлуктенко, Т. А. Яворська. – Вид. 3-е, доп. – К. : Вища шк., 1986. – 231 с.
9. Зорівчак Р. П. Закоханий у вроду слова: До вісімдесятиріччя від дня народження Юрія Олексійовича Жлуктенка / Р. П. Зорівчак, О. І. Чердніченко // Народна воля. – 1996. – 18 квіт. (Ч. 16); 25 квіт. (Ч. 17); 2 трав. (Ч. 18); 9 трав. (Ч. 19).
10. Зорівчак Р. П. Видатний український мовознавець / Р. П. Зорівчак, О. І. Чердніченко // Мови європейського ареалу: розвиток і взаємодія / відп. ред. О. І. Чердніченко. – К., 1995. – С. 7-12.
11. Зорівчак Р. П. Учений, що мислив категоріями української науки (до 85-річчя від дня народження професора Юрія Олексійовича Жлуктенка) / Р. П. Зорівчак, О. І. Чердніченко // Мовознавство. – 2000. – № 4/5. – С. 7-15.
12. Зорівчак Р. П. Юрій Олексійович Жлуктенко (31. 08. 1915 – 4. 02. 1990) / Р. П. Зорівчак, О. І. Чердніченко // Теорія і практика перекладу = Теория и практика перевода. 1990 / Респ. міжвід. наук. зб. Київ. держ. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. – К., 1991. – Вып. 17. – С. 172-179.
13. Качмар М. Семестр у Львові: Пригоди і враження канадської студентки / М. Качмар ; Альбертський ун-т. Канад. Ін-т укр. студій. Метод. кабінет укр. мови. – Едмонтон, 2003. – VIII. – 55 с.
14. Левицький А. Е. Порівняльна граматики англійської та української мов: підручник / А. Е. Левицький. – К.: Вид.-поліграф. центр “Київський університет”, 2008. – 264 с.
15. Резолюції Пленуму Спілки письменників України // Літ. Україна. – 1973. – 27 березня.
16. Франко І. Я. Зібрання творів: у 50 т. / І. Я. Франко, редкол.: С. П. Кирилюк (голова) та ін. – К. : Наук. думка, 1976. – Т. 45. Філософські праці. – 570 с.
17. Gerus O. W. Foreword / O. W. Gerus // Dutka J. The Grace of passing. Constantine H. Andrusyshen. The Odyssey of a Slavist. – Edmonton; Toronto, 2000. – P. XIII- XVII.
18. Telfer G. Dictionary of Canadianisms: How to speak Canadian, eh! / G. Telfer. – S.I.: Folklore, 2009. – 352 p.
19. Zhluktenko Yu. Ukrainian poetry in the Netherlands / Yu. Zhluktenko // Ukraine. – 1988. – Sept. – P. 34-35.

Надійшла до редакції 6 березня 2014 р.